

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวล กฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

No Crime, no Punishment without Law in Penal Code
Compared with Buddhist Discipline (Vinaya) Regulations

สุชาดา ศรีใหม่ | Suchada Srimai

บทคัดย่อ

“หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (Nullum crimen, nulla poena sine lege) เป็นแนวคิดของนักปรัชญาทางตะวันตก แนวคิดนี้เป็นหลักสากลในทางกฎหมาย ซึ่งมีอิทธิพลต่อกฎหมายของไทยมาจนกระทั่งปัจจุบัน เกิดขึ้นเพื่อให้ความเป็นธรรมกับบุคคลที่กระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งผ่านมาแล้ว แต่ในขณะนั้น ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติว่าสิ่งทีกระทำให้เป็นความผิดเอาไว้ หากมีการบัญญัติกฎหมายในภายหลังว่าการกระทำในอดีตนั้นเป็นความผิด และต้องรับโทษจะต้องนำตัวบุคคลดังกล่าวมาลงโทษ จะเป็นการละเมิดหลักดังกล่าวซึ่งไม่สามารถกระทำได้ ในพระวินัยทางพุทธศาสนามีข้อบังคับพระภิกษุมิให้ประพฤติดี ถ้าภิกษุรูปใดล่วงละเมิดย่อมได้รับโทษเรียกว่า “ต้องอาบัติ” โดยเฉพาะอาบัติปาราชิกเป็นโทษหนักที่สุด ภิกษุที่ต้องอาบัตินี้ย่อมขาดจากความเป็นภิกษุไม่สามารถกลับมาบวชใหม่ได้อีก พระวินัยดังกล่าวเป็นแนวทางชี้ให้เห็นว่า จะไม่มีความผิด ถ้าหากไม่ได้กำหนดโทษเอาไว้ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย เมื่อนำหลักกฎหมายมาเปรียบเทียบกับพระวินัยทำให้เห็นเจตนาที่ตรงกันคือ ให้ความเป็นธรรมกับบุคคลผู้กระทำการใดไปจะไม่มีความผิด ไม่ต้องรับโทษในเมื่อไม่มีบทบัญญัติใด ๆ บังคับเอาไว้ แต่ก็มี ความแตกต่างกัน คือ ในกรณีหลักกฎหมายที่ว่านี้เกิดจากแนวคิดของนักปรัชญาตะวันตก ส่วนพระวินัยเกิดจากการบัญญัติของพระพุทธเจ้า แหล่งกำเนิดแนวคิดของหลักกฎหมายเกิดในทวีปยุโรป แต่พระวินัยมีต้นกำเนิดในประเทศอินเดีย ความแตกต่างอีกประการหนึ่ง คือระยะเวลาของการนำหลักกฎหมายดังกล่าวมาบังคับใช้ อยู่ในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 ซึ่งผ่านมาประมาณสองร้อยปี ขณะที่พระวินัยได้บัญญัติใช้หลังจากพุทธศาสนารุ่งเรือง คือ เมื่อประมาณสองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้ว หลักทั้งสองดังกล่าวต่างก็ยังมีอิทธิพลและปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ประมวลกฎหมายอาญา พุทธวินัยบัญญัติ

Abstract

“No crime, no punishment without law” is the concept of the western philosophers. This concept is universal primary in the law that has influence on Thai law until now. It’s fair to people who do something in the past. But at that time no matter what any law provide an offense. If there is an enactment later that actions in the past are wrong and must be punished, that person shall be punished. It’s a violation of that primary which can not do. In the discipline of Buddhist, monks have regulations to prevent misconduct which is called “monk offense” (punishing the monk who violates the religious discipline). In particular, monk offense is the heaviest penalty. The monk who has got “monk offence” can not be a monk anymore and can not enter the monkhood again. That discipline (Vinaya) regulation is such a way to suggest that there is no crime if there is no specified punishment. This looks like “No crime no punishment without law”. When the principle of law is compared with the discipline (Vinaya) regulation, it can be seen that the intention is to uphold justice to the person who will do anything but no guilt, no punishment because it is without law. However, there are some differences that the law was emerged from the concept of western philosophers, but the discipline (Vinaya) regulation was emerged from Buddha. The concept of the rule of law originated in Europe. But the discipline originated in India. Another difference is that The enforcement of the law was during the 19th and 20th centuries, which is about two hundred years ago. While the discipline was imposed after Buddhism was flourishing about two thousand and five hundred years ago. The two main principles are still abided by people until now.

Keywords : No crime, No Punishment, Without law, Penal code, Discipline (Vinaya) regulation

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

ความนำ

สังคมมนุษย์มีการปกครองโดยกฎหมายมายาวนานทั้งกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรและกฎหมายจารีตประเพณี ภาษาละตินกล่าวว่า “ที่ไหนมีสังคม ที่นั่นมีกฎหมาย” (Ubi Societas, Ibi Jus) (แสง บุญเฉลิมวิภาส, 2554 : 23) กฎหมายจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมโดยอาศัยกฎเกณฑ์ร่วมกันเพื่อความสงบสุข กฎหมายอาญามีภารกิจในการคุ้มครองการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม มีฐานะเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองที่มีสภาพในเชิงบังคับที่รุนแรงที่สุดยิ่งกว่ากฎหมายทุกลักษณะที่มีสภาพในเชิงบังคับ (คณิต ฌ นคร, 2556 : 61) การกำหนดห้ามบุคคลมิให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการ ผู้ฝ่าฝืนย่อมมี “โทษ” หรือที่เรียกว่า “อาญา” หมายถึง “คดีที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาเรียกว่าคดีอาญา ต่างกับคดีที่ฟ้องร้องเกี่ยวกับสิทธิส่วนบุคคลซึ่งเรียกว่า “คดีแพ่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 1362) กฎหมายอาญามีบทลงโทษชัดเจนสำหรับผู้กระทำความผิด บทลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญามี 5 สถาน คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน บทลงโทษเหล่านี้ กระทบโดยตรงกับชีวิตและร่างกาย เป็นการบั่นทอนซึ่งสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่กระทำผิดทางอาญา การมีบทลงโทษตามที่กฎหมายกำหนดนั้น มีเจตนารมณ์เพื่อความสงบและความเรียบร้อยในสังคม ป้องกันมิให้บุคคลที่จะกระทำความผิดเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าที่จะกระทำความผิดซ้ำ อีกความหมายของกฎหมายอาญาได้มีนักนิติศาสตร์ไทยที่มีชื่อเสียงได้กล่าวเอาไว้ว่า กฎหมายอาญา หมายถึง “กฎหมายที่ว่าด้วยความผิดและโทษ” (หยุด แสงอุทัย, 2556 : 13) จากความเห็นดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กฎหมายอาญาเป็นบทบัญญัติที่กำหนดความผิดเอาไว้ และจะต้องมีบทลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ได้มีความเห็นเพิ่มเติมจากความหมายที่ได้กล่าวเอาไว้แล้วว่า กฎหมายอาญา คือ “บรรดากฎหมายทั้งหลายที่ระบุถึงความผิดอาญา โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่น และเป็นกฎหมายที่กำหนดให้ความผิดอาญาเป็นเงื่อนไขของการใช้โทษ วิธีการเพื่อความปลอดภัยและมาตรการบังคับทางอาญาอื่นนั้น” (คณิต ฌ นคร, 2556 : 61) จากความหมายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กฎหมายอาญาใช้ว่าจะมีเฉพาะแต่ความผิดและการลงโทษเพียงประการเดียวเท่านั้น แต่ได้มีวิธีการเพื่อความปลอดภัยอันเป็นมาตรการทางกฎหมายที่จะป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นในอนาคตที่มีลักษณะแตกต่างไปจากโทษ และความเห็นต่อไปข้างหน้าจะได้มีความเห็นในลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับความเห็นที่ได้กล่าวมาแล้วโดยระบุว่า กฎหมายอาญาเป็น “กฎหมายว่าด้วยความผิดและโทษอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติว่า การกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดเป็นความผิดและกำหนดโทษ

ที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดไว้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่ง กฎหมายอาญา คือ กฎหมายที่บัญญัติห้ามมิให้มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด หรือบังคับให้มีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด โดยผู้ที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามจะต้องได้รับโทษและให้หมายความรวมถึง กฎหมายที่บัญญัติว่าการกระทำอย่างใดจะถูกลงโทษใช้บังคับวิธีการเพื่อความปลอดภัยด้วย” (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551 : 1) จากความหมายที่กล่าวมาแล้ว กฎหมายอาญาจึงเป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความผิด และมีบทลงโทษแก่บุคคล โดยมีเจตนารมณ์เพื่อให้เกิดความเกรงกลัว และประสงค์ให้สังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ด้วยการกำหนดโทษที่มีสถานหนักและเบาตามความผิดที่ผู้ล่วงละเมิดได้ก่อไว้

นักปรัชญาตะวันตกได้นำแนวคิดที่เกี่ยวกับกฎหมายอาญามาใช้ เรียกว่า “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (Nullum crimen, nullapoena sine lege) หลักดังกล่าวเป็นหลักกฎหมายอาญาที่มีมาแต่ยุคโบราณซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคมโลกนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นที่มาของกฎหมายอาญาว่า บุคคลกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งจะเป็นความผิดทางอาญาได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติเท่านั้น การกล่าวหาว่าบุคคลใดกระทำความผิดโดยไม่มีกฎหมายบัญญัติรองรับไว้ย่อมกระทำมิได้ และอีกประการหนึ่ง กฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติเท่านั้น ที่สามารถกำหนดโทษสำหรับการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ (คณิต ณ นคร, 2556 : 84) สังคมใดก็ตามที่ผู้นำใช้อำนาจปกครองด้วยการตัดสินใจอื่นตามอำเภอใจ และไม่มีกฎหมายใด ๆ กำหนดเอาไว้ว่าเป็นความผิดแต่กลับนำตัวผู้ต้องหามารับโทษที่ตนไม่ได้ก่อหรือบุคคลใดเคยกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในอดีตแล้ว ต่อมาภายหลังได้มีกฎหมายกำหนดขึ้นว่าการกระทำที่ผ่านมาเป็นความผิดจึงนำตัวบุคคลที่กระทำการในอดีตมารับโทษที่บัญญัติขึ้นในปัจจุบัน ย่อมสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อยู่ใต้การปกครองอย่างยิ่ง “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” จึงเป็นหลักการรับรองคุณธรรมของผู้มีอำนาจปกครองที่ใช้อำนาจโดยอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมืออย่างถูกต้องเที่ยงธรรม เพื่อให้เกิดการเคารพยำเกรง และสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้อยู่ใต้อำนาจปกครองว่า ตราบใดที่ตนไม่ได้กระทำผิดย่อมได้รับประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้จากรัฐเป็นแน่แท้

ประเทศไทยได้รับอิทธิพลด้านกฎหมายอย่างชัดเจนจากประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยการยกร่างกฎหมายไทยขึ้นมาใหม่และนำมาบังคับใช้ในรูปแบบของประมวลกฎหมายฉบับแรก เรียกว่ากฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ด้วยการนำเอา “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” มาบัญญัติไว้ ตามมาตรา 7 ว่า “บุคคลควรรับอาญาต่อเมื่อมันได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่เกิดกระทำนั้น

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

บัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และอาญาที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นก็สมควรใช้อาญาอย่างอื่นนอกจากอาญาที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย” กฎหมายดังกล่าวได้ประกาศใช้บังคับอยู่เกือบ 50 ปี จนกระทั่งยกเลิกไปเมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญฉบับปัจจุบันในปี พ.ศ. 2499 โดยใช้บังคับเมื่อ วันที่ 1 มกราคม 2500 ซึ่งยังปรากฏ “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” อยู่ในมาตรา 2 โดยบัญญัติว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” หลักดังกล่าวได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 อันเป็นกฎหมายสูงสุด (suprematie de la Constitutione) และมีศักดิ์เหนือกฎหมายอื่นที่กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งมิได้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 39 วรรคหนึ่ง ด้วยว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” (บรรคศักดิ์ อูวรรณโณ, 2546 : 1)

จะเห็นได้ว่า กฎหมายที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” ได้รับอิทธิพลด้านกฎหมายจากประเทศตะวันตกเพียงฝ่ายเดียว จนทำให้คนไทยหรือนักศึกษากฎหมายไทยลืมนึกว่า พุทธศาสนาที่เผยแผ่อยู่ในประเทศไทยก็มีหลักแนวคิดเช่นเดียวกัน ซึ่งบังคับใช้กับพระภิกษุ นับตั้งแต่สมัยต้นพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบัน แม้ในทางพุทธศาสนาไม่ได้เรียกว่า กฎหมาย แต่เรียกว่า “พระวินัย” ซึ่งก็เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะเป็นการบังคับ และมีบทลงโทษเฉกเช่นเดียวกันกับกฎหมาย การบังคับใช้พระวินัยนั้น พระพุทธเจ้าไม่ทรงกล่าวหา และลงโทษกับพระภิกษุที่กระทำการใด ๆ โดยไม่มีพระวินัยบัญญัติไว้ก่อน ถึงแม้ว่า “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” เป็นแนวคิดจากประเทศตะวันตกก็ตาม แต่หลักดังกล่าวมีความสอดคล้องกับบทบัญญัติทางพระวินัยในพุทธศาสนาซึ่งอาจเทียบเคียงได้ว่าเป็น “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีพระวินัย” หลักดังกล่าวนี้ มีต้นกำเนิดจากประเทศอินเดีย ซึ่งมีแหล่งที่มาแตกต่างกันกับประวัติศาสตร์กฎหมายอาญาในประเทศตะวันตก

ประเด็นดังกล่าว จึงน่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้นำไปสู่ความเข้าใจในการมองภาพรวมของธรรมชาติ เกิดความเข้าใจโดยละเอียดมากขึ้นต่อพระวินัยในพุทธศาสนา อีกทั้งทำให้เกิดความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดหลักกฎหมายตะวันตกกับหลักแนวคิดในทางพุทธศาสนา และเกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อการศึกษากฎหมาย ซึ่งเมื่อเข้าใจลึกซึ้งเพียงใด ย่อมเกิดคุณค่าต่อความคิดของผู้ที่ศึกษาได้มากขึ้น

เพียงนั้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างการศึกษาวិชากรกฎหมายและวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาให้กระจ่างยิ่งขึ้นด้วย

กฎหมายอาญาในชาติตะวันตก

กฎหมายอาญาในชาติตะวันตกเกิดจากการสืบทอดข้อประพฤติปฏิบัติจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งในชุมชน จนกลายเป็นสิ่งที่เรียกว่า “กฎหมายจารีตประเพณี” ต่อมาได้พัฒนาโดยการนำกฎหมายมาเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นการชัดเจน เรียกว่า “กฎหมายลายลักษณ์อักษร” (Written law) กฎหมายดังกล่าวมีที่มาเก่าแก่ที่สุด ได้แก่ ประมวลกฎหมายของกษัตริย์ฮัมมูราบี (Code of Hammurabi) โดยสลักลงบนแผ่นศิลาไดโอรต์ (diorite) ด้วยตัวอักษรลิม (cuneiform) (ก่าธร ก่าประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ, 2549 : 2) เป็นหลักกฎหมายดั้งเดิมที่เรียกว่า “Lex Talionis” หรือเป็นวิธีการในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน (an eye for an eye, a tooth for a tooth)¹ กล่าวคือ เมื่อเกิดข้อพิพาท การใช้สิทธิเรียกร้องมีขีดหลักการแก้แค้นรุนแรง วิธีการดังกล่าวเป็นการปล่อยให้ลงโทษด้วยกันเองระหว่างคู่พิพาท ทำให้ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม เนื่องจากเป็นบทลงโทษต่อผู้กระทำความผิดในลักษณะเดียวกันกับการกระทำผู้อื่น สืบเนื่องต่อมากฎหมายของชาวฮิว² ได้กำหนดว่า บิดายอมไม่ต้องรับโทษถึงตายเพราะการกระทำของบุตร บุตรก็ไม่ต้องรับโทษถึงตายเพราะการกระทำของบิดา มนุษย์ทุกคนต้องรับโทษถึงตายเพราะการกระทำบาปของตนเอง ข้อกฎหมายดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า กฎหมายชาวฮิวเน้นความรับผิดชอบทางอาญาว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัว โดยไม่ต้องรับผิดชอบจากการกระทำของบุคคลอื่นในครอบครัวหรือญาติพี่น้องซึ่งมีความแตกต่างกับกฎหมายของกษัตริย์ฮัมมูราบีอย่างชัดเจน

สมัยต่อมากฎหมายอาญาได้ปรากฏในยุคกฎหมายกรีก ดรากโค (Draco) เป็นผู้มีส่วนบทบาทในการร่างประมวลกฎหมายฉบับแรกของกรีก แต่เป็นกฎหมายที่มีลักษณะเข้มงวดและมีบทลงโทษที่รุนแรง เช่น ใครขโมยกะหล่ำปลีต้องประหารชีวิต (ก่าธร ก่าประเสริฐ

¹พระเจ้าฮัมมูราบีได้บัญญัติข้อความที่เกี่ยวกับกฎหมายอาญา เช่น ถ้าบุคคลใดทำลายดวงตาของอีกผู้หนึ่ง ดวงตาของผู้นั้นจะถูกทำลายเช่นกัน (ก่าธร ก่าประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ, 2549 : 110)

²ชาวฮิว เชื่อว่าเป็นกฎหมายของพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของเจ้าที่มีบทบัญญัติสืบประการโดยมีข้อห้ามทางกฎหมายอาญาในปัจจุบัน ได้แก่ ข้อบัญญัติที่ 5 อย่าย่ำคน ข้อที่ 7 อย่ายักทรัพย์ ข้อที่ 8 อย่าย่ำพยานเท็จใส่ร้ายเพื่อนบ้าน (ก่าธร ก่าประเสริฐ และสุเมธ จานประดับ, 2549 : 111 - 113)

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

และ สุเมธ งานประดับ, 2549 : 115) และในยุคกฎหมายโรมันได้เกิดกฎหมายสิบสองโต๊ะที่รวบรวมเอาจารีตประเพณีที่ใช้เป็นกฎหมายในสมัยนั้นมารวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งโต๊ะที่แปดได้กล่าวถึงการลงโทษทางอาญา (Crimes)³ และจากการพัฒนาของระบบกฎหมายในสมัยกรีกและโรมันที่กล่าวมานี้ ได้มีความคิดเห็นของนักปราชญ์ในสำนักกฎหมายธรรมชาติที่มีแนวคิดว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดอย่างไรจึงเหมาะสมเป็นธรรมและควรลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์อะไร การบัญญัติกฎหมายจึงเริ่มเกิดขึ้นเพื่อกำหนดการลงโทษไม่ให้มากไปกว่าความเสียหายที่เกิดขึ้น การตีความกฎหมายในสมัยเริ่มแรก ยังไม่มีผู้พิพากษาเป็นผู้พิจารณาหน้าที่ดังกล่าว จึงตกเป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ (Collegium pontificum) (ประชุม โฉมฉาย, 2555 : 35) ซึ่งเป็นยุคศาสนจักรที่มีอิทธิพลทั้งด้านการเมือง การปกครอง ทำหน้าที่ควบคุมศาสนาของรัฐทั้งหมด โดยอ้างหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดว่าเป็นการขจัดสิ่งชั่วร้าย เพื่อเป็นการไถ่บาปต่อพระเจ้า เพื่อให้ผู้ที่กระทำความผิดเป็นผู้บริสุทธิ์ ทำให้อ่านาจอกลงโทษสูงสุดเป็นของศาสนจักรเพียงฝ่ายเดียว เป็นเหตุให้การตัดสินตามอำเภอใจ ความโหดร้ายทารุณเกิดขึ้นได้ จนกระทั่งในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 แนวคิดทฤษฎีอาญาได้เกิดขึ้นโดยมีสำนักเรียนที่เรียกกันว่า “สำนักคลาสสิก” (Classical school) ได้ก่อตั้งขึ้นจากนักคิดในยุคนั้น โดยเห็นพ้องกันว่า ประเทศในทวีปยุโรปอยู่ในยุคที่ปราศจากความยุติธรรม ประชาชนถูกกดขี่ข่มเหงโดยรัฐ การใช้กฎหมายอาญาเพียงเพื่อจับตัวผู้กระทำความผิด ผู้สนับสนุน ด้วยวิธีการข่มขู่ทรมานเพื่อให้ผู้ต้องหาสารภาพ แล้วสาวถึงผู้สมรู้ร่วมคิด เมื่อได้ความตามต้องการจากนั้นจึงประหารชีวิตเสีย นอกจากปราบปรามอาชญากรรมแล้ว กฎหมายอาญาเปรียบเสมือนอาวุธทางการเมืองของรัฐที่ปราบปรามผู้ที่มีความคิดเห็นแตกต่างและขัดแย้งกับผู้ปกครองรัฐ

ส่วนทางประเทศอังกฤษกระบวนการยุติธรรมในยุคนั้นก็เป็นไปเพื่ออำนาจรัฐเช่นเดียวกัน เมื่อต้องการลงโทษประหารชีวิตผู้นำรัฐเคยตรากฎหมายเรียกว่า “กฎหมายฉุกเฉิน” เพื่อข่มขู่มิให้ประชาชนทั้งหลายต่อต้านและมีโทษเพียงสถานเดียว คือ ประหารชีวิต การกล่าวหาเช่นนี้จะมีผู้นำจดหมายชนิดหนึ่งเรียกว่า “Lettredecachet” ซึ่งนำตัวผู้ถูกกล่าวหามาพิจารณาโทษ โดยมีได้เปิดเผยต่อสาธารณชน เมื่อพิจารณาเห็นว่ามีความผิด ผู้กำหนดอัตราโทษ คือ เพชฌฆาตหรือผู้ลงโทษเป็นผู้กำหนด เหตุจากการบังคับใช้กฎหมายที่รุนแรง และขาดกฎเกณฑ์แห่งความเป็นธรรม เกิดจากการที่ที่ดินในยุคนั้นรัฐไม่อนุญาตให้ประชาชนเช่าทำกิน ทำให้ผู้คนขาดที่ดินทำกิน และอพยพเข้ารับจ้าง

³โทษทางอาญา เช่น ผู้ใดลักทรัพย์เวลาค่าคืน ให้เอาไปฆ่าเสีย (ถ้าร ถ่าประเสริฐ และสุเมธ งานประดับ, 2549 : 123)

ในโรงงานอุตสาหกรรม มีชีวิตลำบากยากเข็ญจึงเกิดอาชญากรรมขึ้น (อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ, 2556 : 29 - 31)

คล้ายหลังนับจากนี้ ได้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านวิธีการที่ไม่เป็นธรรมของรัฐ ในทวีปยุโรปโดยมีนักปรัชญาที่เป็นบุคคลสำคัญ ได้แก่ วอลแตร์ และมองเตสกีเอร์ (Voltaire & Montesquieu) ได้เรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงทฤษฎีพื้นฐานทางอำนาจตุลาการ และต้องการให้สังคมเป็นอิสระจากรัฐ ส่วนการต่อต้านในประเทศอังกฤษมีนักปรัชญาที่สำคัญ ได้แก่ เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham) นักปรัชญาทางนิติศาสตร์ได้เสนอเพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการลงโทษที่รุนแรงโหดร้ายเสียใหม่ ผลจากความคิดของสำนัก ยุคคลาสสิกทำให้การลงโทษที่รุนแรงลดลง เกิดการลงโทษที่เสมอภาคและยุติธรรมมากขึ้น นักปรัชญาเหล่านี้จึงได้รับการยกย่องให้เป็นนักตุลาการเสรีนิยม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการปฏิรูป กระบวนการยุติธรรมอย่างมาก ในเวลาต่อมาการต่อสู้ด้านแนวความคิดของชนชาติยุโรป ทำให้เกิด “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” ได้เป็นที่ยอมรับปรากฏชัดเจน ในช่วงการปฏิวัติของฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1798 โดยที่ได้กล่าวถึงเสรีภาพ ของพลเมือง และช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 หลักการดังกล่าวมีอิทธิพลต่อประเทศในยุโรป เกือบทั้งหมด และมีอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลก (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 44)

ต่อมาความเจริญในด้านกฎหมายจากซีกโลกตะวันตก ได้ขยายอิทธิพลเข้ามาสู่ซีกโลกตะวันออกอันเป็นที่ตั้งของชาติต่าง ๆ ในแถบเอเชีย ซึ่งรวมถึงประเทศไทยด้วย ประเทศไทยก่อนได้รับอิทธิพลจากกฎหมายของชาติตะวันตกได้มีการบังคับใช้กฎหมาย ในแต่ละยุคสมัยมายาวนาน นับแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนเข้าสู่ กรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านกฎหมาย ครั้งใหญ่

กฎหมายอาญาในประเทศไทย

แต่เดิมนั้น ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย แบ่งยุคประวัติศาสตร์กฎหมายได้เป็น 2 ยุค คือ ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre - Modern Law) และยุคสมัยใหม่ (Modern Law) ยุคสมัยใหม่ ถือเอาช่วงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นจุดแบ่ง (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2554 : 49) เนื่องจากสมัยนั้นประเทศไทยได้รับอิทธิพลด้านกฎหมายจากชาติตะวันตกเข้ามาในสังคมไทย ยุคก่อนสมัยใหม่ (Pre - Modern Law) การบัญญัติกฎหมายอาญาของไทยมีมาตั้งแต่ กรุงสุโขทัย ซึ่งไม่ได้อยู่ในรูปแบบของประมวลกฎหมาย แต่อยู่ในรูปแบบของกฎหมาย ลักษณะอาญา เช่น ลักษณะอาญาหลวง ลักษณะอาญาราษฎร์ ลักษณะขบถศึก

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

ลักษณะโจร ลักษณะโจรทำเส้น ลักษณะวิวาท ลักษณะข่มขืนล่วงประเวณี เป็นต้น (อำนวยการ ยัสโยธา, 2531 : 44) ต่อจากนั้นได้วิวัฒนาการจนถึงยุคสมัยใหม่ (Modern Law) ในสมัยรัชกาลที่ 5 ในยุคนั้นมีการแผ่ขยายอิทธิพลของชาติมหาอำนาจตะวันตกโดยเฉพาะ อังกฤษ และฝรั่งเศส การแผ่ขยายอิทธิพลได้ทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเพื่อหวังเข้าครอบครอง บ้านเมืองเป็นอาณานิคม ประเทศไทยจึงเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสถานะและความหมาย ของมาตรการทางกฎหมาย เนื่องจากการได้รับพิจารณาจากประเทศตะวันตกว่า กฎหมายไทย มีความล้าหลังอยู่มาก มีบทกำหนดที่รุนแรงและทารุณ ขาดหลักประกันในเรื่องความ ยุติธรรม ขาดความเป็นระบบ และความไม่พอเพียงของตัวบทกฎหมายในการบังคับคดี ด้วยเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ การที่อารุธยาโรปกรณ์ของไทยอ่อนด้อยกว่า ทำให้ต้อง ทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษโดยมีสาระสำคัญในข้อสัญญา คือข้อตกลงเรื่อง สิทธิสภาพนอกอาณาเขต โดยคนต่างชาติที่ทำผิดในเมืองไทยขอยกเว้นไม่ใช้กฎหมายไทย บังคับ จากเหตุนี้ไทยจึงต้องจัดทำประมวลกฎหมาย (Codication) ในเวลาต่อมา เพื่อ แสดงให้ชาติตะวันตกเห็นว่า ไทยเป็นชาติอารยะที่สามารถอำนวยการความยุติธรรมแก่ พลเมืองได้ไม่แพ้ชาติยุโรป (กิตติศักดิ์ ปรกติ, 2556 : 40 - 42) และมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ คือ เพื่อยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ด้วยเหตุดังกล่าว ประเทศไทยจึงได้ตัดสินใจเลือก จัดทำกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) ขึ้น นับเป็นประมวลกฎหมายฉบับ แรก เมื่อได้เรียบเรียงกฎหมายเป็นระเบียบแบบแผนที่มีลักษณะเช่นเดียวกับชาติตะวันตก แล้ว ต่างประเทศจึงยอมแก่สนธิสัญญาเลิกศาลกงสุล แต่ด้วยเหตุที่ไทยจัดทำประมวล กฎหมายอาญาก่อนกฎหมายฉบับอื่น และขณะนั้น เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายของไทยมีความรู้ ความเข้าใจไม่เพียงพอในกระบวนการชำระกฎหมายแบบระบบที่ใช้ประมวลกฎหมาย แต่เห็นว่ากฎหมายอาญาเป็นประมวลกฎหมายที่ง่ายที่สุด จึงตัดสินใจร่างประมวล กฎหมายนี้ขึ้นก่อน กฎหมายฉบับนี้ มีบทบัญญัติทั้งสิ้น 340 มาตรา ได้บังคับใช้มาเป็น ระยะเวลาเกือบ 50 ปี และได้ยกเลิกเมื่อมีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาฉบับ ปัจจุบันใน พ.ศ. 2499 (สุรพล ไตรเวทย์, 2550 : 77 - 79) ประมวลกฎหมายอาญานี้ ใช้ว่ารัฐจะบังคับใช้ได้ตามอำเภอใจ เนื่องจากตามหลักกฎหมายนี้ การจะนำตัวบุคคลใด ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดมารับโทษนั้น ต้องมีข้อกำหนดเอาไว้อย่างชัดแจ้ง ไม่คลุมเครือ และไม่นำจารีตประเพณีที่ปฏิบัติอันสืบเนื่องกันมาเป็นระยะเวลานาน มาบังคับใช้ (เกียรติชวง วังจนะสวัสดิ์ และทวิเกียรติ มีนะกนิษฐ, 2548 : 10)

พุทธวินัยบัญญัติในครั้งพุทธกาล

ในยุคพุทธศาสนารุ่งเรืองพระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่สิ่งซึ่งพระองค์ทรงค้นพบ เรียกว่า “ธรรมะ” ให้ปรากฏขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557 : 142) โดยที่พระองค์ทรงเน้นการแสดงธรรมะเป็นคำสอนเสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนคำสั่ง คือ พระวินัยนั้น เป็นพระโอวาทเพียงสั้น ๆ เรียกว่า “โอวาทปาฏิโมกข์” (แก้ว ขจิตตะขบ, 2549 : 71) ให้ความเห็นว่า ประมวลคำสั่งสอนทั้งหลายของพระพุทธเจ้ามีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ (1) การไม่ทำบาปทั้งปวง (2) การทำความดีให้ถึงพร้อม และ (3) การทำจิตของตนให้ผ่องใส ในยุคนั้นคำสอนของพระพุทธเจ้าทรงเน้นการรักษาศีลเป็นสำคัญ ถ้าเป็นคฤหัสถ์ที่ดีจะต้องรักษาศีล 5 หรือเบญจศีล ส่วนพระภิกษุก็รักษาศีล 3 ระดับ ตามที่พุทธองค์ทรงตรัสไว้ในพรหมชาลสูตรที่เรียกว่า “จาริตตศีล” อันเป็นการปฏิบัติตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติ (ภุภณช รัตนชัย, 2558 : 22) การรักษาศีลในยุคนั้น อาจจะทำให้เกิดปัญหาบ้างในเชิงปฏิบัติ แต่ไม่กระทบกระเทือนถึงหมู่คณะ เนื่องจากพระสงฆ์ในยุคนั้น ส่วนใหญ่ล้วนแล้วแต่เป็นพระอรหันต์สงฆ์ทั้งสิ้น

สมัยหนึ่ง เกิดเหตุการณ์ข้าวยากหมากแพง ประชาชนทำมาหากินฝืดเคือง พระสงฆ์ที่บิณฑบาตได้รับการถวายอาหารเพียงน้อยนิด พระสารีบุตรผู้เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา ได้คำนึงถึงความมั่นคงของพระพุทธศาสนาเกรงว่าสถานการณ์ดังกล่าว อาจส่งผลกระทบต่อการครองพรหมจรรย์ของพระสงฆ์สาวกทั้งหลาย จนอาจกระทำละเมิดคำสอนที่ส่งผลกระทบต่อจากภาวะอันแร้นแค้น จึงกราบทูลให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทยกปาฏิโมกข์ เป็นการบัญญัติพระวินัยเพื่อการปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบที่วางไว้ในหมู่คณะ แต่พระพุทธเจ้าตรัสให้รอไปก่อน จนกว่าจะมีเหตุจำเป็นที่แท้จริงเกิดขึ้น เหตุจำเป็นนั้น คือ

1) เมื่อมีภิกษุบวชมานานก็จะเกิดปัญหาขึ้นได้ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

2) เมื่อสงฆ์เป็นหมู่ใหญ่และแพร่หลาย จนอาจเกิดความแตกแยกทางความคิด และการปฏิบัติ

3) เมื่อสงฆ์มีลาภสักการะมากและติดในลาภสักการะนั้น

4) เมื่อสงฆ์ส่วนมากเป็นพหูสูต คือ ศึกษาเล่าเรียนกันมาก จนตีความพระพุทธรบจนแตกต่างกันไป มีความเห็นไม่ตรงกันต่างอ้างว่าตนเป็นพหูสูต และไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน

ดังนั้น เมื่อมีเหตุเหล่านี้เกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องการบัญญัติพระวินัย ต่อมาในช่วงพรรษาที่ 12 แห่งพุทธกาลได้เกิดเหตุการณ์ดังกล่าว อันเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยอันเป็นปฐมบทขึ้น ซึ่งบทกำหนดโทษนั้น พระองค์ไม่ถือเอาเป็นความผิดกับภิกษุ

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

ผู้เป็นต้นบัญญัติ (พระเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล, 2556 : 18) เมื่อมีพระวินัยเป็นปฐมบัญญัติแล้ว ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมให้กับสิกขาบทนั้น ๆ ทำให้มีความรัดกุมยิ่งขึ้น หรือผ่อนผันให้เหมาะสมแก่การกระทำผิด สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมนี้ เรียกว่า “พระอนุบัญญัติ” เพื่อเป็นการป้องกันมิให้พระศาสนาอ่อนแอ หรือดำรงอยู่ได้ไม่นาน จนกระทั่งพระพุทธศาสนาเสื่อมโทรมมาจนถึงปัจจุบัน พระวินัยยังเป็นหลักสำคัญที่พระภิกษุต้องเคารพศรัทธาในฐานะเป็นคำสั่งของพระพุทธเจ้าอยู่ตลอดเวลา

การวิเคราะห์หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาแต่ละมาตราจะบัญญัติถึงองค์ประกอบของความผิดว่า การกระทำเช่นไรบ้างเป็นความผิด และมีการกำหนดอัตราโทษในความผิดฐานนั้นด้วย กฎหมายอาญาจึงถือเป็นบรรทัดฐานทางสังคม ทั้งนี้หากมีผู้ใดฝ่าฝืนก็จะถูกลงโทษ โดยโทษทางอาญานั้นย่อมมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล การบังคับใช้กฎหมายอาญา จึงต้องยึดหลักเคร่งครัด ชัดเจน แน่นนอน (คณิต ฌ นคร, 2556 : 84) ดังหลักการทั่วไปที่ว่า “กฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด” (นภดล พลกุล, 2557 : 11) เมื่อรัฐได้กำหนด โดยชัดเจนแน่อนแล้วว่า บุคคลกระทำการอย่างไรใดเป็นความผิดอาญาที่ต้องถือตาม บทบัญญัตินั้นเท่านั้น จะไม่รวมถึงกรณีอื่นนอกเหนือไปจากบทบัญญัติที่วางไว้ อีกประการหนึ่งการพิจารณาถึง “สถานที่ที่กฎหมายอาญาใช้บังคับ”⁴ และการพิจารณาถึง “บุคคลที่กฎหมายอาญาจะใช้บังคับ”⁵ นั้น ย่อมมีความสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายอาญาที่เหมาะสม

อนึ่ง ที่มาของหลักการสำคัญ ของกฎหมายอาญาได้ปรากฏโดยตรงอยู่ในภาษาละตินว่า “Nullum crimen, nulla poena sine lege” แปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “No crime nor punishment without law” (คณิต ฌ นคร, 2556 : 68) หรือ “Principle of Legality” ซึ่งแปลได้ว่า “ไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551 : 17 - 18) เป็นหัวใจสำคัญที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ปรากฏในประกาศสิทธิมนุษยย์และสิทธิพลเมือง (Declaration des droits de l’homme et du citoyen)

⁴สถานที่ที่กฎหมายอาญาใช้บังคับ คือ “หลักดินแดน” หมายความว่า กฎหมายของรัฐย่อมใช้บังคับแก่การกระทำความผิดที่เกิดขึ้นภายในเขตของรัฐนั้น” (หยุด แสงอุทัย, 2556 : 19)

⁵หลักบุคคล มีอยู่ว่า ประมวลกฎหมายอาญาย่อมใช้แก่คนไทยและคนต่างด้าวเสมอหน้ากันหมด (นภดล พลกุล, 2557 : 31)

ในช่วงการปฏิวัติของฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1798 เป็นการกล่าวถึงเสรีภาพของพลเมือง และช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 หลักการดังกล่าวมีอิทธิพลต่อประเทศในยุโรปเกือบทั้งหมด และมีอิทธิพลต่อประเทศต่าง ๆ เกือบทั่วโลก (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2547 : 44) นักนิติศาสตร์ในยุโรปได้พัฒนาการบังคับใช้ทางกฎหมาย เพื่อรองรับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ โดยให้เหตุผลว่า “รัฐ หรือผู้มีอำนาจจะจับกุมลงโทษประชาชนโดยอ้างว่าเขาเหล่านั้นทำผิดอย่างลอย ๆ โดยปราศจากข้อจำกัดไม่ได้ ถือว่าประชาชนจะต้องรับโทษก็แต่เฉพาะกรณีที่ตนได้กระทำการอันกฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิด และกำหนดโทษไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น จึงเท่ากับเป็นการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจจนเกินขอบเขต” (แสวง บุญเฉลิมวิภาส, 2551 : 17)

“หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” มีผู้รู้ได้ให้ความเห็นว่า เป็นหลักที่รับรองกันทั่ว ๆ ไปซึ่งมีผลว่า การกำหนดความผิดทางอาญานั้น ต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง ทั้งการกระทำที่กฎหมายถือว่าเป็นความผิด และทั้งโทษที่จะพึงมีสำหรับการกระทำผิดต่อกฎหมายนั้น เหตุนี้การตีความในกฎหมายที่บัญญัติความผิด และโทษอาญานั้นตามปกติจะต้องตีความโดยเคร่งครัด นอกจากนี้การบังคับใช้กฎหมายอาญายังมีขอบเขตจำกัดเกี่ยวกับเวลาและพื้นที่อีกด้วย (จิตติ ติงศภีทิพย์, 2555 : 32) ความเห็นต่อมาเห็นว่าหลักดังกล่าวเป็นหลักประกันในกฎหมายอาญา และเป็นหัวใจของกฎหมายอาญาที่เดียว เพราะการมีหลักประกันนี้ย่อมทำให้ประชาชนได้ทราบล่วงหน้าก่อนว่า ตนเองควรกระทำการหรืองดเว้นกระทำการเช่นไรจึงจะไม่ผิดกฎหมายอาญา เมื่อเขาไม่ได้กระทำความผิดใครจะมาลงโทษเขา ย่อมกระทำไม่ได้ และความสำคัญประการหนึ่ง คือ ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” (คณิต ฌ นคร, 2556 : 68) แต่รัฐธรรมนูญฉบับที่กล่าวมา ได้สิ้นสุดลงตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ประกาศยึดอำนาจการปกครองประเทศ นับแต่ วันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา อีกความเห็นหนึ่งที่ได้กล่าวถึง “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” เอาไว้ว่า เป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติรัฐ (Rechtsstaat / Legal State) มาจากหลักกฎหมายของกลุ่มซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งหมายถึงหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา หลักการไม่มีกฎหมาย ไม่มีความผิด อันเป็นหลักในทางกฎหมายอาญา (Nullum crimen, nulla poena sine lege) นอกจากนั้น ยังมีหลักการอื่น ๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติรัฐ เช่น หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยบทบัญญัติของกฎหมาย (ธานี วรภัทร์, 2557 : 32)

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย เป็นหลักกฎหมายที่อาศัยหลักศีลธรรมในการเคารพต่อชีวิตและเสรีภาพทางร่างกายของมนุษย์โดยแท้ โดยไม่นำเอาการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดในอดีต ที่ไม่มีข้อบัญญัติทางอาญามาเป็นข้ออ้างว่าเป็นการกระทำผิด ถึงแม้ว่าปัจจุบันการกระทำดังกล่าว จะมีข้อบัญญัติทางอาญากล่าวชัดแจ้งว่าเป็นความผิด ก็ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำที่ผ่านมาในอดีตได้ และได้รับการรับรองในปฎิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกาศใช้โดยสมัชชาแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948 มาตรา 11 อนุมาตรา 2 บัญญัติว่า “บุคคลใดจะถูกตัดสินว่ามีความผิดทางอาญาใด อันเนื่องจากการกระทำหรือละเว้นใดอันมิได้ถือว่าเป็นความผิดทางอาญาดังกล่าวตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศ ในขณะที่ได้กระทำการนั้นไม่ได้” (กระทรวงการต่างประเทศ, 2551 : 23)

ช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ร่างประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ขึ้น และยอมรับว่ากฎหมายอาญานั้นมีความสัมพันธ์กับ “เวลา” อันเป็นกฎของธรรมชาติ ซึ่งได้นำมาผนวกใช้ คือ คำว่า “เวลาที่กฎหมายอาญาใช้บังคับ” ซึ่งหมายความว่า กฎหมายอาญาจะไม่นำมาบังคับใช้กับการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้กระทำ เช่นนั้นว่าเป็นความผิด (นภดล พลกุล, 2557 : 11) ดังนั้น ถ้าเวลาในขณะนั้นไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นความผิด จะนำเอาการกระทำที่ผ่านมาแล้วนั้น มากำหนดเป็นความผิดในภายหลังหาได้ไม่

ยุคสมัยปัจจุบันประเทศไทยนำ “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” มาบัญญัติในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 2 วรรคแรกว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” จากหลักดังกล่าว สามารถนำมาแยกพิจารณาออกเป็น 2 ประการดังนี้

- 1) กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิด ตามหลักที่ว่า “ไม่มีความผิดโดยปราศจากกฎหมาย” (*nullum crimen sine lege*)
- 2) กฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นต้องกำหนดโทษไว้ด้วย ตามหลักที่ว่า “ไม่มีโทษโดยไม่มีกฎหมาย” (*nulla poena sine lege*) (หยุด แสงอุทัย, 2556 : 32)

หลัก 2 ประการดังกล่าวข้างต้น อธิบายได้ดังต่อไปนี้

- 1) กระทำการใด อันกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติเป็นความผิด ต้องพิจารณาถ้อยคำของกฎหมายที่ใช้คำว่า “บัญญัติ” ซึ่งแสดงว่า กฎหมายอาญาต้องเป็น “กฎหมายที่เกิดจากการบัญญัติ” ที่จะต้องผ่านรัฐสภาอันเป็นสถาบันที่แสดงออกถึงเจตจำนงของประชาชน (คณิต ฌ นคร, 2556 : 84) สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ คำว่า “การกระทำ”

มีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ (1) คิด (2) ตกลงใจ และ (3) กระทำตามที่ตกลงใจ ถ้าขาดองค์ประกอบประการใดประการหนึ่ง กฎหมายถือว่าไม่เป็น “การกระทำ” และเมื่อใดที่ไม่เป็นการกระทำทางกฎหมายแล้ว จะเป็นความผิดทางอาญาไม่ได้เลย (หยุด แสงอุทัย, 2556 : 53 - 54) การกระทำในขณะนั้นจะเป็นความผิดหรือไม่ ขึ้นอยู่กับกฎหมายที่ใช้อยู่ ดังนั้นคำว่า “ขณะกระทำ” จะต้องมีกฎหมายบัญญัติไว้ก่อนแล้วว่า การกระทำสิ่งใด ในขณะนั้นกฎหมายถือว่าเป็นความผิดจึงจะเป็นความผิด ไม่ใช่กฎหมายที่ใช้อยู่ในขณะนั้น ผลแห่งการกระทำความผิดเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าผลของการกระทำ จะเกิดขึ้นต่อเนื่องมาจนถึงวันที่มีกฎหมายบัญญัติว่าเป็นความผิด การกระทำนั้น ๆ ก็ยังไม่เป็นความผิดอยู่เช่นเดิม เนื่องจากกฎหมายอาญาในมาตรา 2 ได้วางหลักโดยไม่มีผลย้อนหลังไว้ เป็นการเคารพ เสรีภาพในตัวบุคคลที่จะกระทำการต่าง ๆ และก่อนหน้าที่บุคคลจะกระทำการใด ๆ เขาควรที่จะมีโอกาสได้รับทราบล่วงหน้าว่า การที่เขาจะกระทำสิ่งใดลงไปเป็นความผิดต่อกฎหมายอาญาหรือไม่

เอช เอคอร์ต (H.A. Court) นักวิชาการด้านกฎหมายอาญาชาวฝรั่งเศส ได้สนับสนุนหลักดังกล่าวไว้ว่า “หลักนี้มีเหตุผลสนับสนุนได้ง่าย ทั้งนี้เพราะเหตุว่าในทางอาญากฎหมายได้ระบุงการกระทำต่าง ๆ ที่ห้ามไว้ และเอกชนย่อมมีสิทธิที่จะถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่กฎหมายไม่ห้ามไว้แล้วย่อมทำได้ เพราะฉะนั้นถ้าบุคคลใดได้เชื่อโดยสุจริต กระทำการใด ๆ ลงไปโดยเชื่อว่ามิอาจกระทำได้แล้ว ผู้นั้นหาควรถูกฟ้องร้องเพราะเหตุกฎหมายได้เปลี่ยนแปลงไปไม่ จริงอยู่เป็นที่น่าเสียดายอยู่ว่า โดยวิธีนี้ผู้ร้ายบางคนอาจหลุดพ้นจากโทษซึ่งใช้ลงแก่ผู้ร้ายที่ทำผิดเช่นเดียวกัน ในกาลต่อมาไม่นานนัก แต่ว่าถ้าให้ลงโทษได้แล้ว จะมีอุปสรรคมากกว่านี้อีก ทั้งนี้เพราะว่าถ้าให้ลงโทษได้เสรีภาพจะไม่มีเลย ถ้าบุคคลใดอาจถูกจับเพราะได้กระทำการอันกฎหมายที่ออกมาภายหลังที่ได้กระทำการนั้นบัญญัติว่าผิด และถ้าศาลอาจลงโทษโดยอาศัยกฎหมายนี้แล้วราษฎรจะไม่แน่ใจเลยว่าการใด ๆ อันตนได้กระทำไปนั้นจะเป็นการผิดกฎหมายหรือไม่ จริงอยู่การกระทำบางอย่างน่าจะมีหวังว่ากฎหมายคงจะต้องห้าม แต่มีความผิดเป็นอันมาก ซึ่งไม่กระทบกระเทือนความรู้สึกในศีลธรรมและความยุติธรรมของปวงชนเท่าใด บุคคลจะละเว้นไม่กระทำก็เฉพาะเมื่อมีกฎหมายห้ามไว้เท่านั้น เช่น การพนัน เป็นต้น แต่เมื่อไม่มีกฎหมายประกาศใช้อยู่ในขณะนั้นแล้วใครจะไปรู้ก่อนได้อย่างไร” (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2551 : 19 - 20)

ข้อเสนอแนะดังกล่าว มีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1978 / 2506 ซึ่งเกี่ยวกับกรณีไม้ยางรายนี้บันทึกขึ้นอยู่ในที่ดินของจำเลย และจำเลยได้ตัดฟันมา 8 - 9 ปีแล้ว ซึ่งเป็นเวลาก่อนพระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2503 ใช้บังคับ การตัดฟันไม้ของจำเลย

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

ดังกล่าว ย่อมไม่เป็นการผิด และตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ก็ได้กล่าวถึงว่ามีผลย้อนหลัง ฉะนั้น จะใช้กฎหมายฉบับใหม่ให้มีผลย้อนหลัง เป็นการลงโทษบุคคลในทางอาญาย่อมจะกระทำมิได้ และการมีไม้นั้น ต่อมาภายหลังเมื่อประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าไม้ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2503 ไม้นั้นก็ย่อมไม่กลายเป็นไม้หวงห้าม ผู้ใดมิไวย่อมไม่อยู่ในบังคับที่จะต้องขออนุญาตจากพนักงานเจ้าหน้าที่ และผู้มีไม้นั้นไว้ในครอบครองก็ไม่มีความผิดด้วย

2) กฎหมายที่ใช้ในขณะที่กระทำผิดต้องกำหนดโทษไว้ด้วย คำว่า “โทษ” ได้แก่ การทรมานทางกาย หรือจิตใจ (วินัย ล้ำเลิศ, 2542 : 1) และ “โทษ” ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 2 หมายถึง โทษที่บัญญัติไว้ในมาตรา 18⁶ อีกนัยหนึ่ง “โทษ” คือ เครื่องมือทางกฎหมายเป็นวิธีการที่มนุษย์สร้างขึ้นมาใช้กับมนุษย์ด้วยกันที่ฝ่าฝืนต่อระเบียบสังคมที่มีฐานะเป็นกฎหมายอาญา (ธานี วรรณ, 2557 : 22) ซึ่งโทษที่มนุษย์ใช้บังคับมนุษย์ด้วยกันเอง ย่อมมีวัตถุประสงค์ของการลงโทษอยู่หลายประการ ได้แก่ เพื่อเป็นการแก้แค้นทดแทน เพื่อเป็นการข่มขู่ เพื่อเป็นการคุ้มครองสังคมให้พ้นจากภัยอันตรายในระหว่างที่ผู้กระทำถูกตัดขาดจากสังคม และเพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไขตัวผู้กระทำผิด (เกียรติจักร วัจนะสวัสดิ์, 2551 : 846 - 847) ในอดีต โทษที่กำหนดขึ้นจะกระทำได้ ต่อเมื่อมีผู้มีอำนาจในการลงโทษ แต่ยุคปัจจุบัน กฎหมายอาญาได้กำหนดความผิดเอาไว้แต่ละฐานว่า มีอัตราโทษเท่าใด โดยกำหนดไว้ในตัวบทกฎหมายอย่างชัดแจ้งว่า บุคคลผู้กระทำผิดจะต้องรับโทษตามอัตราที่กำหนดไว้ในกฎหมายเท่านั้น ถึงแม้ว่าโทษสำหรับความผิดดังกล่าว ต่อมาได้มีการแก้ไขให้สูงขึ้น ก็ไม่สามารถกำหนดโทษให้สูงขึ้นไปกว่าโทษในขณะที่มีผลบังคับใช้อยู่ (นภดล พลกุล, 2557 : 13 - 14)

รวมความว่า หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย เป็นหลักคุณธรรมที่สอดคล้องกับ มาตรา 2 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ซึ่งได้รองรับประโยชน์ในทางที่เป็นคุณเพื่อให้ได้สิทธิ และเสรีภาพในชีวิต และร่างกายของบุคคล อันจะนำมาซึ่งความผาสุกในบ้านเมือง

ประเด็นที่ต้องกล่าวสืบต่อจากนี้ไป คือ พระวินัยทางพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ก็มิได้ลงโทษพระภิกษุผู้กระทำการใดลงไป ก่อนมีวินัยบัญญัติว่าเป็นความผิดเช่นเดียวกันกับกฎหมายอาญา พุทธศาสนาได้กำหนดพระวินัยตามสถานะของผู้ที่ต้องปฏิบัติ

⁶ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 โทษสำหรับลงแก่ผู้กระทำความผิดมีดังนี้ (1) ประหารชีวิต (2) จำคุก (3) กักขัง (4) ปรับ และ (5) ริบทรัพย์สิน

ได้แก่ วินัยสำหรับคฤหัสถ์ เรียกว่า “อาคาริยวินัย” (อำนาจ ยัสโยธา, 2531 : 66) ซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้ แต่จะกล่าวถึง พระวินัยของพระภิกษุ เรียกว่า “อนาคาริยวินัย” โดยจะยกขึ้นมากล่าวเฉพาะ “อาบัติปาราชิก” อันเป็นชื่ออาบัติหนักที่ภิกษุต้องเข้าแล้ว ขาดจากความเป็นภิกษุเท่านั้น (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2557 : 239)

วิเคราะห์ “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ ตามพุทธวินัยบัญญัติ”

คำว่า “โทษ” ในพระวินัย หมายถึง “อาบัติ” การต้องโทษ คือ การต้องอาบัติ⁷ กรณีที่ภิกษุจะต้องโทษได้นั้น ต้องมีพระวินัยบัญญัติไว้ก่อนแล้วว่าเป็นความผิดเท่านั้น พระพุทธเจ้าทรงยกเว้นโทษ ให้แก่ภิกษุที่กระทำความผิดอันเป็นมูลเหตุให้เกิดการบัญญัติพระวินัยในข้อนั้น ๆ ลำดับต่อจากนี้ไป จะได้กล่าวเฉพาะเรื่องของ “อาบัติปาราชิก” อันเป็นอาบัติหนักที่สุด เมื่อภิกษุรูปใดต้องแล้วย่อมขาดจากความเป็นภิกษุ ถึงจะกลับมาบวชใหม่ก็ไม่อาจกลับกลายเป็นพระภิกษุได้ และการกระทำของพระภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติที่ต้องอาบัติปาราชิกนั้น มีจำนวนทั้งสิ้น 4 สิกขาบท ได้แก่

- 1 ภิกษุเสพเมถุน ต้องปาราชิก
- 2 ภิกษุถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ได้ราคา 5 มาสก ต้องปาราชิก
- 3 ภิกษุแก่งล้างามนุษย์ให้ตาย ต้องปาราชิก
- 4 ภิกษุแก่งอวดอุตตริมนุสสธรรม ที่ไม่มีในตน ต้องปาราชิก

ลำดับต่อจากนี้ จะได้กล่าวถึงกรณีอาบัติทั้ง 4 ประการ เพื่อประกอบการวิเคราะห์ ต่อไป

- 1) เรื่องพระสุทินน์ ปฐมปาราชิกสิกขาบท ว่าด้วยการเสพเมถุน⁸

เนื้อความตามพระวินัยปิฎก (วิ. มหาวิ. อ. 1 / 10 / 374) กล่าวโดยย่อว่า ในสมัยพุทธกาล ไม่ห่างจากเมืองเวสาลีมีบ้านตำบลหนึ่ง ชื่อ กลันทะ มีบุตรเศรษฐีชื่อ สุทินน์ ได้ฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าแสดงเกิดเลื่อมใส จึงกราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ตนได้บวช แต่มารดาของสุทินน์ไม่อนุญาตเนื่องจากว่านางมีบุตรเพียงคนเดียว แม้สุทินน์ร้องขออนุญาตจากมารดาถึง 3 ครั้งก็ตาม แต่ก็ไม่ได้สมปรารถนาจนกระทั่งพวกสหายของสุทินน์ได้เข้ามาช่วยเจรจาถึง 3 ครั้ง จึงสำเร็จจนได้ออกบวช หลังจากออกบวชแล้วบิดามารดาก็วิ่งวอนให้สึกอีก โดยร่ำพันว่า “พ่อสุทินน์ สกุนนี้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก

⁷อาบัติ แปลว่า การต้อง การล่วงละเมิด โทษที่เกิดแต่การละเมิดสิกขาบท ; อาบัติทั้ง 7 มีดังนี้ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส อกุศลัจฉัย ปาจิตตีย์ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏพหุภาสิต. (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2557 : 545)

⁸เสพเมถุน คือ การร่วมประเวณีหรือการร่วมเพศระหว่างชายกับหญิงหรือระหว่างสัตว์เพศผู้กับสัตว์เพศเมีย (แสง อุดมศรี, 2546 : 19)

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

มีทองและเงินมาก มีเครื่องอุปโภคที่นำปลื้มใจมาก มีข้าวเปลือกเป็นทรัพย์มาก พอสุทินนั้น
 ดั่งนั้นพอจงให้พิชพันธุไว้บ้าง พวกเจ้าลิจฉวีจะได้ไม่ริบทรัพย์สมบัติของเราอันหาบุตรผู้สืบ
 สกุลมิได้ไปเสียเลย” พระสุทินเห็นใจมารดา และเห็นว่าไม่มีโทษ เพราะพระพุทธเจ้า
 ยังทรงมิได้บัญญัติ จึงยินยอมเสพเมถุนกับนางปุราณทุดิยาภิกษิยาเก่าถึง 3 ครั้ง จนนาง
 ตั้งครรภ์ การเสพเมถุนลือลือไปทั่วสร้างความเดือดร้อนใจแก่พระสุทินยิ่งนัก และกล่าวว่า
 สิ่งที่ทำลงมิใช่ลาภของเราหนอ ลาภของเราไม่มีหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราไม่ได้ดีแล้วหนอ
 เพราะเราบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ดีอย่างนี้แล้ว ยังไม่สามารถ
 ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิได้ตลอดชีวิต ต่อมาความทราบถึงพระพุทธเจ้า
 จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ทำการไต่สวนพระสุทิน จนทราบความจริงตั้งคำเล่าลือ
 พระพุทธเจ้าทรงมีพระปฐมบัญญัติว่า “ก็ภิกษุใดเสพเมถุนเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”⁹
 (วิ. มหาวี. อ. 1 / 20 / 394) แต่ด้วยพระสุทินในขณะที่ยังเสพเมถุนนั้น หาได้
 มีสิกขาบทห้ามไว้ไม่ การกระทำในขณะนั้นจึงไม่เป็นความผิด และไม่ต้องโทษปาราชิก
 เนื่องจากไม่มีพุทธวินัยบัญญัติเอาไว้ พระพุทธเจ้าทรงยกเว้นโทษให้แก่พระภิกษุที่กระทำ
 ความผิดอันเป็นมูลเหตุให้เกิดการบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อนั้น ๆ เหตุยกเว้นความผิด
 เรียกว่า อนาปัตติวาร¹⁰ มี 5 ประการ คือ 1) ภิกษุไม่รู้สีกตัว 2) ภิกษุวิกลจริต 3) ภิกษุมึนจิต
 ฟุ้งซ่าน 4) ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา 5) ภิกษุอาทิกัมมิกะ¹¹ เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติ
 (แสง อุคฺมศรี, 2546 : 37)

2) เรื่องพระธนิยะ ทูตียปาราชิกสิกขาบท ว่าด้วยการลักทรัพย์

ครั้งหนึ่ง เมื่อสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าได้ทรงห้ามพระภิกษุถือเอาของ
 ที่เจ้าของไม่ได้ให้ได้ราคา 5 มาสก¹² ต้องอาบัติปาราชิก เรื่องดังกล่าว มีอยู่ว่า พระภิกษุรูปหนึ่ง

⁹คำว่า หาสังวาสมิได้ ไม่มีสังวาส หมายความว่า “ไม่มีธรรมเป็นเหตุอยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลาย
 ขาดสิทธิอันชอบธรรมที่จะถือเอาประโยชน์แห่งความเป็นภิกษุ ขาดจากความเป็นภิกษุ อยู่ร่วมกับสงฆ์
 ไม่ได้” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2557 : 326)

¹⁰อนาปัตติวาร หมายถึง ตอนว่าด้วยข้อยกเว้นที่ไม่ต้องปรับอาบัตินั้น ๆ ตามปกติอยู่ห้าคำ
 อธิบายสิกขาบทแต่ละข้อในคัมภีร์วิภังค์พระวินัยปิฎก (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2557 : 489)

¹¹เรียกว่า “ผู้ทำกรรมที่แรก” หมายถึง ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติในสิกขาบทนั้น ๆ (พระพรหม
 คุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2557 : 542)

¹²มาสก คือ ชื่ออัตราแลกเปลี่ยนในอินเดียสมัยโบราณ ทรัพย์ 1 บาทมีมูลค่า 5 มาสกเท่ากับ
 ราคาทองคำซึ่งมีน้ำหนักเท่าเมล็ดข้าวเปลือกที่สมบูรณ์ 20 เมล็ด นำมาชั่งรวมกันกับตาชั่งทองคำ การตี
 ราคาทองคำให้ตีตามมูลค่าการซื้อขายในแต่ละท้องถิ่น ที่กำหนดราคาในสมัยนั้น ๆ (วิ.อ. 1 / 89 / 320,
 อุตฺตร.ฎีกา 2 / 88150, สงฺขยา.ฎีกา 66 - 69 / 164 - 165) (แสง อุคฺมศรี, 2546 : 45)

ชื่อ พระธนิยะ ได้ทำกุฏิหญ้าเพื่อจำพรรษา ต่อมาหลังจากออกพรรษามีผู้มาขโมยหญ้าและไม้ เมื่อพระธนิยะสร้างขึ้นใหม่ก็โดนขโมยอีก 3 ครั้ง จึงสร้างกุฏิเป็นดินเผาและตกแต่งให้สวยงาม เนื่องจากอดีตเคยเป็นช่างปั้นหม้อมาก่อน จึงมีความชำนาญ ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงให้ทุบทำลายเสีย เพราะการทำกุฏิต้องขุดดินทำให้สัตว์ที่อาศัยในดินต้องตาย พระธนิยะจึงเข้าไปขอไม้ในวังของพระเจ้าพิมพิสารจากคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง โดยอ้างว่าพระราชชาติพระราชนานอนุญาตแล้ว จึงได้ไม้มาทำกุฏิ เมื่อความทราบถึงพระเจ้าพิมพิสาร พระองค์ตรัสถามพระธนิยะว่า จริงหรือไม่ที่พระองค์อนุญาตแล้ว พระธนิยะอ้างว่าเป็นความจริง พระเจ้าพิมพิสารเคยเปล่งวาจาในตอนอภิเษกเสวยราชสมบัติ แต่ที่จริงเป็นการกล่าวในเรื่องทั่ว ๆ ไปหาใช่เป็นการเจาะจงจะยกไม้ให้อย่างที่พระธนิยะเข้าใจไม่ ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงเรียกประชุมสงฆ์ และทรงบัญญัติเป็นพระปฐมบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย พระราชาทั้งหลาย จับโจรได้แล้วพึงประหารเสียบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง ด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย เพราะถือนำทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ เห็นปานใด ภิกษุถือนำทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ เห็นปานนั้น แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิกสังวาสมิได้” (วิ. มหาวิ. อ. 1 / 83 / 9) ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติโทษไว้เป็นปฐมปาราชิก แต่ด้วยพระธนิยะกระทำการลักทรัพย์ในขณะนั้นหาได้มีสิกขาบทห้ามไว้ไม่ การกระทำของพระธนิยะในขณะนั้น จึงไม่มีความผิด และไม่ต้องโทษปาราชิก เนื่องจากไม่มีพุทธวินัยบัญญัติเอาไว้ พระพุทธเจ้าทรงยกเว้นโทษแก่พระภิกษุที่กระทำความผิดอันเป็นมูลเหตุให้เกิดการบัญญัติสิกขาบท เหตุยกเว้นความผิดที่เรียกว่า อนาปัตติวาร ในสิกขาบทมี 8 ประการ ดังนี้ 1) ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของตน 2) ถือนำด้วยวิสาสะ 3) ขอยืม 4) ทรัพย์อันแปรทวงแหวน 5) ทรัพย์อันสัตว์ดิรัจฉานทวงแหวน 6) ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของบังสุกุล 7) ภิกษุวิกลจริต 8) ภิกษุอาทิกัมมิเกลักษณะดังที่กล่าวมานี้ไม่ต้องอาบัติ (วิ. มหาวิ. อ. 1 / 125 / 33)

3) เรื่องภิกษุหลายรูป ตติยปาราชิกสิกขาบท ว่าด้วยเรื่องการพรากกายมนุษย์หรือฆ่ามนุษย์

สมัยหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคาร ศาลาปามหาวันกรุงเวสาลี แคว้นวัชชี พระองค์ทรงสอนอสุภกัมมัญฐาน¹³ แก่พระภิกษุทั้งหลายอยู่เนื่อง ๆ จนพระภิกษุ

¹³อสุภกัมมัญฐาน หมายความว่า อสุภ อสุภะสภาพที่ไม่งาม พิจารณาร่างกายของตนและผู้อื่นให้เห็นสภาพที่ไม่งาม, ในความหมายเฉพาะ หมายถึง ชากศพในสภาพต่าง ๆ ซึ่งใช้เป็นอารมณ์กรรมฐานรวม 10 อย่าง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2557 : 52)

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

เหล่านั้น เกิดระอาเกลียดชังในร่างกายของตน เปรียบเสมือนซากศพ จึงพากันฆ่าตัวตาย วานซึ่งกันและกันให้ฆ่ากันเองบ้าง บางรูปก็ไปหามิคลันทิกสมณกุดตัก¹⁴ ร้องขอให้ปลงชีวิตโดยมอบบาตรจีวรเป็นรางวัล ต่อมาพระภิกษุต่างเหลือล้นน้อยลง เมื่อความทราบถึง พระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ และทรงแสดงอานาปานสติสมาธิ อันเป็นคุณสมบัติ ประณีต เยือกเย็น อยู่เป็นสุข และยังบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วให้อันตรธานสงบไป โดยฉับพลัน เมื่อทรงแสดงวิธีเจริญอานาปานสติโปรดภิกษุทั้งหลายแล้ว พระองค์ได้ ตรัสถามเรื่องราวที่เกิดขึ้น ทรงตำหนิการกระทำของพระภิกษุเหล่านั้นว่า “...ไม่เหมาะสม ไม่สมควร ไม่เชิงกิจของสมณ... ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส” และทรงมีพระปฐมบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้” (วิ. มหาวี. อ. 1 / 179 / 259 - 260) กรณี พระวินัยบัญญัติที่กำหนดการกระทำของภิกษุ ต่อไปนี้ ไม่ถือว่าต้องอาบัติที่เรียกว่า อนาปัตติวาร มีอยู่ 7 กรณี คือ 1) ภิกษุไม่ตั้งใจ 2) ภิกษุไม่รู้ 3) ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย 4) ภิกษุ (ทำในขณะ) วิกลจริต 5) ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน 6) ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนากล้า 7) ภิกษุอาทิกัมมิกะ ลักษณะดังที่กล่าวมานี้ ไม่ต้องอาบัติ (วิ. มหาวี. อ. 1 / 203 / 278)

4) เรื่องภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา จตุตถปาราชิก ว่าด้วยการกล่าวอวดอุตริ มนุสสรธรรม¹⁵

เรื่องมีอยู่ว่า พระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูเขาคาสลา ป่ามหาวัน ใกล้กรุง เวสาลี ครั้งนั้นมีพระภิกษุหลายรูปที่เป็นมิตรกันจำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา ยุคนั้น เกิดอดคัดอาหาร ประชาชนหาเลี้ยงชีพผิดเคือง ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยเรื่องอาหาร บิณฑบาต จึงปรึกษากันว่าจะทำอย่างไรกันดี บางรูปเห็นว่าควรช่วยแนะนำกิจการงาน ของคฤหัสถ์ บางรูปเห็นว่าควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟังว่า ภิกษุรูปนั้น รูปนี้มีคุณวิเศษ เช่น ได้ฌานที่ 1 ฌานที่ 2 เป็นต้น เมื่อเห็นวาทะดังกล่าวนี้ดี จึงเที่ยวสรรเสริญ กันและกันให้คฤหัสถ์ฟัง การดังกล่าวทำให้ภิกษุเหล่านั้นได้รับเสียงดูจากคฤหัสถ์ชาวริมน้ำ

¹⁴มิคลันทิกสมณกุดตัก คือ คนโกนผมไว้จุก นุ่งผ้ากาสายะผืนหนึ่ง ห่มผืนหนึ่ง ทำนองเป็น ตาเถน (วิ. มหาวี. อ. 1 / 176 / 254)

¹⁵อุตริมนุสสรธรรม หมายถึง ธรรมยอดเยี่ยมของมนุษย์, ธรรมของมนุษย์ผู้ยอดเยี่ยม, ธรรมล้ำมนุษย์ ได้แก่ ฌาน วิโมกข์สมาบัติ มรรคผล, บางทีเรียกให้ง่ายว่าธรรมวิเศษ คุณวิเศษ หรือ คุณพิเศษ (แสง อุดมศรี, 2546 : 68)

วัดकुมาเป็นอย่างไร มีผิวพรรณผ่องใส อิมเอิบเมื่อออกพรรษาแล้ว เมื่อเดินทางไปเฝ้า พระพุทธเจ้า ปรากฏว่าภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนแต่ชูปนม ผิวพรรณทราม มีเส้นเอ็น ขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุจากฝั่งแม่น้ำวัดकुมาทกลับอิมเอิบ อ้วนพี พระพุทธเจ้าจึงตรัสถาม ทุกข์สุข เมื่อทรงทราบเรื่องจึงตรัสติเตียนภิกษุ และเรียกประชุมสงฆ์ทั้งหลาย พระองค์ทรง ตรัสเรื่องมหาโจร 5 ประเภท เปรียบเทียบภิกษุ โดยเฉพาะประเภทที่ 5 กรณี “ภิกษุผู้กล่าว อวดอุตริมนุสสรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง นี้จัดเป็นยอดมหาโจรในโลกพร้อมทั้ง เทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ชื่อนั้น เพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น ฉันทก่อนข้าของชาวแคว้นแคว้น ด้วยอาการแห่งคนขโมย” (พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชนตอนว่าด้วยพระวินัย, 2550 : 53 - 54) และทรงมี พระปฐมบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใด ไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตริมนุสสรรม อันเป็นความรู้ ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็น อย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็นอันต้อง อาบัติแล้ว มุ่งความหมกจืด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เนะท่านข้าพเจ้าไม่รู้อย่างนั้น ได้กล่าว ว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเห็น ได้พูดพล่อย ๆ เป็นเท็จเปล่า ๆ แม้ภิกษุนี้ ก็เป็น ปาราชิก หาสังวาสมิได้” (วิ. มหาวี. อ. 1 / 231 / 455) เหตุที่ไม่ถือน่าต้องอาบัติที่เรียกว่า อนาปัตติวาร มีอยู่ 6 กรณี คือ 1) ภิกษุสำคัญว่าได้บรรลู่ 2) ภิกษุไม่ประสงค์จะกล่าวอวด 3) ภิกษุวิกลจริต 4) ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน 5) ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา 6) ภิกษุอาทัมมิกะ ลักษณะดังที่กล่าวมานี้ไม่ต้องอาบัติ (วิ. มหาวี. อ. 1 / 281 / 574)

บัญญัติสิกขาบททั้ง 4 ประการดังที่กล่าวมาแล้วนั้น ล้วนแต่มีเหตุผลในการ บัญญัติเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ 10 ประการ กล่าวโดยรวม ได้แก่ (ก) ว่าด้วยประโยชน์แก่ สงฆ์หรือส่วนรวม (ข) ว่าด้วยประโยชน์แก่บุคคล (ค) ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ หรือแก่ชีวิต ทั้งทางกายและทางใจ (ง) ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน และ (จ) ว่าด้วย ประโยชน์แก่พระศาสนา

การที่พระพุทธเจ้าบัญญัติปฐมวินัยนั้น ด้วยอาศัยอำนาจประโยชน์ที่กล่าวไว้ ข้างต้น ล้วนแต่เป็นเหตุและผลอันแยกคาง ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงมองเห็นในการบัญญัติ พระวินัย พระองค์หาได้ทรงบัญญัติขึ้นเพื่อประโยชน์แก่บุคคลคนหนึ่งคนใดไม่ พระพุทธเจ้า ทรงเป็นศาสดาของพุทธจักร ทรงมีอำนาจในการบัญญัติพระวินัยด้วยพระองค์เอง การบัญญัติวินัยแต่ละข้อนั้น มิได้บัญญัติไว้ล่วงหน้าจะต้องให้เหตุการณ์อันเป็นมูลเหตุ แห่งความผิดเกิดขึ้นเสียก่อน แล้วพระองค์ทรงเรียกประชุมสงฆ์เพื่อไต่สวน ตำหนิ อบรม สั่งสอนแล้วจึงทรงบัญญัติพระวินัย (อำนาจ ยัสโยธา, 2531 : 37)

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

เปรียบเทียบ หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา และหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีวินัย ตามพุทธวินัยบัญญัติ

จากการศึกษา “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” (Nullum crimen, nulla poena sine lege) พบว่า หลักกฎหมายดังกล่าวมีที่มาจากชนชาติตะวันตกที่แผ่อิทธิพลเข้ามาสู่ประเทศไทย จนได้รับการยอมรับในรัฐธรรมนูญและประมวลกฎหมายอาญา มีการรับรองหลักดังกล่าวในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ประกาศใช้โดยสมัชชาแห่งสหประชาชาติ ผู้ศึกษาได้นำหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา และหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีวินัย ตามพุทธวินัยบัญญัติ มาเปรียบเทียบเพื่อให้เห็นถึงความแตกต่าง และความสอดคล้องกันดังต่อไปนี้

1) หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา

1.1 หลักกฎหมายดังกล่าวจะไม่นำมาบังคับใช้ และลงโทษกับการกระทำของบุคคลที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดให้การกระทำเช่นนั้นว่าเป็นความผิด

1.2 โทษที่บัญญัติจากกฎหมายอาญามีสภาพบังคับเป็นรูปธรรม ประจักษ์ ผลได้ทันที ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ ริบทรัพย์สิน

1.3 การบังคับใช้กฎหมายอาญาแก่บุคคลสามารถบังคับได้ทั้งฝ่ายอาณาจักรและศาสนจักร

1.4 เป็นหลักกฎหมายที่มาจากแนวคิดนักปรัชญาตะวันตกจนเกิดการยอมรับ และเป็นที่มาของการปกครองโดยอำนาจของรัฐธรรมนูญ

1.5 แนวคิดดังกล่าวได้ปรากฏชัดในช่วงการปฏิวัติของฝรั่งเศส ในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 มีระยะเวลาประมาณ 200 ปี ที่ผ่านมา

2) หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีวินัย ตามพุทธวินัยบัญญัติ

2.1 หลักวินัยดังกล่าวจะไม่นำมาบังคับใช้ และลงโทษกับการกระทำของพระภิกษุที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีบทบัญญัติของพระวินัย กำหนดให้การกระทำเช่นนั้นว่าเป็นความผิด

2.2 โทษทางพระวินัยมีสภาพบังคับ โดยหมู่คณะสงฆ์ กรณีภิกษุต้องอาบัติปาราชิกเป็นโทษหนักที่สุด ย่อมขาดอำนาจอันชอบธรรมที่จะร่วมทำสังฆกรรมกับภิกษุอื่นไม่ได้อีก แม้ว่าขึ้นทำปึกถือว่าเป็นโมฆะแม้จะไม่มีผู้อื่นรู้เห็น สังฆกรรมที่ทาลงก็ถือว่าเป็นโมฆะเช่นกัน จึงต้องสละสมณเพศไม่สามารถกลับมาบวชเป็นภิกษุได้อีก ถ้าขึ้นบวชใหม่

ตนย่อมรู้แก่ใจว่ามีใช้พระภิกษุอีก นอกจากพระวินัยที่บัญญัติห้ามแล้ว พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้บังคับแก่ภิกษุ ตามมาตรา 26 บัญญัติว่า “พระภิกษุรูปใดล่วงละเมิด พระธรรมวินัยและได้มีคำวินิจฉัยถึงที่สุด ให้ได้รับนิคหกรรมให้สึกต้องสึกภายในยี่สิบสี่ ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ได้ทราบคำวินิจฉัยนั้น” และมีโทษตามมาตรา 44 บัญญัติว่า “ผู้ใดพ้น จากความเป็นพระภิกษุเพราะต้องปาราชิกมาแล้ว ไม่ว่าจะมีความผิดตามมาตรา 25 หรือไม่ก็ตาม แต่มารับบรรพชาอุปสมบทใหม่ โดยกล่าวความเท็จหรือปิดบังความจริงต่อ พระอุปัชฌาย์ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี”

2.3 การบังคับใช้พุทธวินัยบัญญัติ สามารถบังคับได้เฉพาะพระภิกษุในพุทธศาสนา เท่านั้น

2.4 เป็นพระวินัยที่มาจาก การบัญญัติจากพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว และยังใช้เป็นหลักปฏิบัติสำหรับพระภิกษุตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

2.5 พุทธศาสนามีต้นกำเนิดจากประเทศอินเดีย ทวีปเอเชียใต้ และพระวินัยได้บัญญัติขึ้นนับแต่กำเนิดพุทธศาสนาซึ่งปัจจุบันมีระยะเวลากว่า 2,500 ปี ที่ผ่านมา

จากการศึกษาเปรียบเทียบ หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมายระหว่างประมวลกฎหมายอาญา และบทบัญญัติทางพระวินัยนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่า หลักดังกล่าว ในส่วนของกฎหมายจะลงโทษผู้กระทำความผิดมิได้ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ส่วนกรณีการลงโทษในทางวินัยก็ไม่อาจจะลงโทษผู้กระทำความผิดได้เช่นเดียวกัน ถ้าหากว่าไม่มีพระวินัยบัญญัติเอาไว้ แนวคิดทั้งสองจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน แต่ทั้งนี้ในทรรศนะอีกด้านหนึ่ง เห็นว่าหลักดังกล่าวนี้มีลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือ แหล่งกำเนิดของหลักสากลที่กล่าวมานี้ มีที่มาที่แตกต่างกัน โดยหลักกฎหมายนั้นมีแหล่งกำเนิดในทวีปยุโรป อันเกิดจากการต่อสู้ในการที่จะเรียกร้องสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่วนพุทธวินัยมีแหล่งกำเนิดจากประเทศอินเดีย ในทวีปเอเชีย อันเกิดจากการปกครองของคณะสงฆ์ที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น และเกิดเหตุจำเป็นบางอย่างอันมิอาจมองข้ามผ่านไปได้ ส่วนระยะเวลาในการเริ่มบังคับใช้ ก็มีระยะเวลาที่ต่างกัน แนวคิด หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ได้ปรากฏชัดในช่วงการปฏิวัติของฝรั่งเศส ในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 มีระยะเวลาประมาณ 200 ปี ส่วนพระวินัยได้บัญญัติขึ้น นับแต่กำเนิดพุทธศาสนา ซึ่งปัจจุบันมีระยะเวลากว่า 2,500 ปีที่ผ่านมา

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

บทส่งท้าย

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย เกิดจากแนวคิดของนักปรัชญาทางตะวันตกที่ต่อสู้กับความไม่เป็นธรรมจากอำนาจรัฐ จนกระทั่งได้เป็นหลักสากลที่มีความเป็นธรรมอย่างยิ่ง และเป็นหลักประกันในกฎหมายอาญา เพื่อให้บุคคลได้ทราบล่วงหน้าก่อนว่า การกระทำใดบ้างที่กฎหมายห้ามมิให้กระทำ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับโทษ (คณิต ฦ นคร, 2556 : 68) แต่ก่อนที่จะมีการวิวัฒนาการกลายเป็นหลักกฎหมายสากลจนเป็นที่ประจักษ์อยู่ในปัจจุบันได้นั้น ต้องใช้เวลาอันสืบเนื่องยาวนานในการที่จะถกเถียงถ่วงถอยหลอหลอมแนวความคิด เพื่อให้ตกผลึกเป็นกระบวนการแห่งหลักคุณธรรมของสังคมโลก แต่เดิมนั้น ชาวตะวันตกได้ใช้วิธีการตัดสินมนุษย์ในลักษณะตาต่อตา ฟันต่อฟัน (an eye for an eye, a tooth for a tooth) ซึ่งเป็นวิธีการใช้หลักการแก้แค้นรุนแรงต่อกัน โดยปล่อยให้ลงโทษระหว่างคู่พิพาทด้วยตัวเอง ทำให้ส่งผลกระทบต่อสังคมส่วนรวม ซึ่งวิธีการดังกล่าวไม่ได้ช่วยให้สังคมสงบลงได้อย่างแท้จริง ต่อมาได้มีกฎหมายของชาวฮิว ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นกฎหมายของพระเจ้า เป็นบทบัญญัติสืบประการ โดยมีข้อห้ามทางกฎหมายอาญาที่ยังบังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน เช่น การห้ามฆาตกร ห้ามลักทรัพย์ เป็นต้น เนื้อหาสำคัญอยู่ที่การกระทำของตนเอง เป็นการเน้นความรับผิดชอบทางอาญาว่าเป็นเรื่องเฉพาะตัว โดยไม่ต้องรับผิดชอบจากการกระทำของบุคคลในครอบครัว หรือญาติพี่น้อง หลังจากนั้น กฎหมายอาญาได้ปรากฏในยุคกฎหมายกรีก ที่มีลักษณะเข้มงวด มีวิธีการลงโทษที่รุนแรง เพียงแค่ลักทรัพย์ก็มีโทษถึงประหารชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นการป้องปรามสังคมที่ปลูกฝังความหวาดกลัวลงในจิตใจของมนุษย์ อย่างไรก็ตามรู้จักเปลี่ยนในสังคมยุคนั้น หลังจากอาณาจักรกรีกล่มสลายอาณาจักรโรมันได้รุ่งเรืองขึ้นสืบทอดแทนที่ กษัตริย์โรมันได้นำจารีตประเพณีที่ใช้เป็นกฎหมายในยุคนั้น มารวบรวมเป็นลายลักษณ์อักษร เรียกว่า กฎหมายสิบสองโต๊ะ ที่มีบทลงโทษทางอาญาปรากฏในโต๊ะที่แปด เช่น การประหารชีวิตผู้ที่ลักทรัพย์ผู้อื่นในยามวิกาล เป็นต้น ซึ่งก็ถือว่าเป็นบทที่ลงโทษรุนแรงเช่นกัน ต่อมาฝ่ายศาสนจักรได้สร้างอำนาจมีอิทธิพลในด้านการเมืองการปกครองอย่างยิ่ง ทำให้ฝ่ายรัฐถูกควบคุมจากฝ่ายคณะสงฆ์ โดยเชื่อว่าการลงโทษผู้กระทำผิดถือเป็นการขจัดสิ่งชั่วร้ายเพื่อเป็นการไถ่บาปต่อพระเจ้า การตัดสินตามอำเภอใจเช่นนี้จึงเป็นที่มาแห่งความโหดร้ายทารุณ และขาดความเป็นธรรม อีกยุคหนึ่งของชนชาติตะวันตก ในดินแดนของประเทศอังกฤษ สมัยนั้นประชาชนไม่อาจจะเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ได้มากนัก เนื่องจากอำนาจรัฐได้ใช้บทลงโทษที่เฉียบขาด และรุนแรง สาเหตุสำคัญเกิดจากรัฐไม่อนุญาตให้ประชาชนมีที่ดินทำกิน ทำให้เกิดความลำบากยากเข็ญในการดำเนินชีวิต การก่ออาชญากรรมจึงเพิ่มมากขึ้น กระทั่ง

มีนักปรัชญาที่เป็นบุคคลสำคัญได้เคลื่อนไหวต่อต้านความไม่เป็นธรรมจากอำนาจรัฐที่เกิดขึ้นในภาคพื้นยุโรป ได้แก่ วอลแตร์ และมองเตสกีเอร์ ได้ต่อสู้เรียกร้องเพื่อให้เกิดหลักพื้นฐานทางอำนาจตุลาการ ส่วน เจเรมี เบนธัม นักปรัชญาทางนิติศาสตร์ ในประเทศอังกฤษ ได้ต่อสู้เรียกร้องให้รัฐเปลี่ยนแปลงระบบการลงโทษที่รุนแรงโหดร้ายเสียใหม่ จนในที่สุดมีการลงโทษที่รุนแรงลดลง จนนำไปสู่กระบวนการลงโทษที่เสมอภาค และนำไปสู่การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม กลายเป็นที่มาของ “หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย” ที่ปรากฏอย่างชัดเจน ในช่วงการปฏิวัติของฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ. 1798 ต่อมาได้รับการรับรองในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 เป็นที่ยอมรับในศักดิ์ศรี และความเป็นมนุษย์ได้อย่างบริบูรณ์

ธรรมชาติของโลกที่หมุนเวียนเปลี่ยนไป ได้ถูกจารึกไว้โดยชนชาติแต่ละรุ่น สืบทอดนำมาบอกกล่าวเล่าขาน ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยมีหลักฐานที่ปรากฏบ่งชี้ให้เห็นถึงการปกครองของมนุษย์ในยุคต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ ล้วนแต่เป็นประโยชน์สู่อุณหภูมิคนรุ่นหลัง ที่ได้รับการถ่ายทอดนำเอาวัฒนธรรม กฎ ระเบียบ ทั้งหลายเหล่านั้น มาศึกษาเปรียบเทียบ ให้เห็นถึงการต่อสู้ระหว่างมนุษย์ด้วยกันเองในรูปแบบที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นการรบราฆ่าฟัน เพื่อแย่งชิงอำนาจ หรือการต่อสู้ในเชิงตรรกะ จากนักปรัชญาทั้งหลาย จนกระทั่งเกิดความเปลี่ยนแปลงทางทรรศนะของมนุษย์ในรุ่นต่อ ๆ มา โดยเฉพาะการถ่ายทอดวิชาการในด้านกฎหมาย ได้ถูกแก้ไข ปรับปรุง เพื่อให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรมของสังคมในแต่ละยุคอย่างแท้จริง

การบังคับใช้กฎหมายอาญาของประเทศไทย ในช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นได้ถูกกล่าวหาว่า ไม่มีความเป็นธรรม ล้าสมัย จากชาติตะวันตก ได้แก่ อังกฤษ และฝรั่งเศส ซึ่งมีนัยเพื่อหวังเข้าครอบครองประเทศไทย มาเป็นอาณานิคม จนกระทั่งถูกบีบบังคับ ต้องจำยอมทำสนธิสัญญาเบาริงกับประเทศอังกฤษ โดยมีข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต มีสาระสำคัญในสัญญาระบุว่า คนต่างชาติที่ทำผิดในเมืองไทยจะไม่นำกฎหมายไทยไปใช้บังคับ ทำให้ศาลไทยไม่มีอำนาจในการตัดสินคดีของชาวต่างชาติ ทั้ง ๆ ที่ผู้กระทำผิดอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย ด้วยเหตุนี้ประเทศไทยจึงได้หาทางออกด้วยการจัดทำประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ขึ้น เพื่อให้มีความทัดเทียม และเป็นธรรม มีความทันสมัย เพื่อเป็นการปิดปากชาวต่างชาติไม่ให้มีข้อกล่าวอ้าง อย่างที่เคยกระทำมาแล้วอีกต่อไป หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 ตามมาตรา 7 ว่า “บุคคลควรรับอาญาต่อเมื่อมันได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

บัญญัติว่าเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และอาญาที่จะใช้ลงโทษผู้กระทำความผิดนั้นก็ไม่ควรใช้อาญาอย่างอื่นนอกจากอาญาที่ได้บัญญัติไว้ในกฎหมาย” จนกระทั่งได้ถูกยกเลิกไป เมื่อประกาศใช้ประมวลกฎหมายอาญาลับปัจจุบัน แต่ก็ยังปรากฏ หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามมาตรา 2 ว่า “บุคคลจักต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่ผู้กระทำความผิดนั้น ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย” ความสำคัญของหลักดังกล่าว อีกประการหนึ่ง คือ การได้ยอมรับเป็นแม่บทของกฎหมายทั้งปวง โดยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในมาตรา 39 วรรคหนึ่งว่า “บุคคล ไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้น บัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” ถือเป็นกฎหมายสูงสุดที่กฎหมายใดจะขัดหรือแย้งมิได้

อนึ่ง หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ได้นำมาเปรียบเทียบกับพุทธวินัยบัญญัติ ซึ่งปรากฏว่า พระพุทธเจ้าทรงกำหนด หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีพระวินัย เอาไว้เช่นเดียวกัน แท้จริงแล้วโทษในพระวินัย หมายถึง อาบัติ ดังนั้น การต้องโทษ คือ การต้องอาบัติ ซึ่งมีพระวินัยเป็นข้อห้ามอยู่จำนวนทั้งสิ้น 227 ข้อ แต่ได้กล่าวเพียงเฉพาะที่มาของ อาบัติปาราชิก อันเป็นอาบัติหนักที่สุด เพียง 4 ข้อ เท่านั้น ก็เพียงพอแล้วสำหรับคำยืนยันว่า พระพุทธเจ้าไม่ทรงลงโทษผู้ที่กระทำการอันไม่ควร โดยไม่มีพระวินัยบัญญัติเอาไว้ แต่ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นมาแต่ละข้อนั้น จะต้องปรากฏว่ามีพระภิกษุผู้กระทำการอันไม่ควรครั้งแรกเกิดขึ้นมาก่อน หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามมิให้พระภิกษุทั้งหลายกระทำการอย่างนั้นอีกต่อไป ถ้าหากพระภิกษุรูปใดฝ่าฝืนจะต้องได้รับโทษ แต่ทว่า พระภิกษุผู้กระทำการอันไม่ควร ที่เกิดขึ้นครั้งแรก ก่อนที่พระพุทธเจ้าบัญญัติพระวินัยขึ้น จะได้รับการยกเว้นโทษให้ ซึ่งเป็นไปตามหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงไม่ลงโทษ พระภิกษุต้นบัญญัติ เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ ห้ามเอาไว้ หลักดังกล่าว ทำให้คณะสงฆ์เกิดความเชื่อถือ ศรัทธา และสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน การรักษาศีลด้วยความเคารพในพระวินัยนั้น พุทธประสงค์หวังให้พระภิกษุนำพระวินัยไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความสงบระงับในทางกาย วาจา เป็นเบื้องต้น ก่อนนำไปสู่ความสงบทางจิตใจ และจะได้มาซึ่งปัญญาอันถ่องแท้

แต่ในทางตรงกันข้าม จากที่มาของหลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีพระวินัยตามพุทธศาสนานั้น มิได้เกิดจากการต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรม อย่างเช่นชาวตะวันตกที่พระพุทธรองค์ได้ทรงบัญญัติขึ้นมานั้น เพื่อประโยชน์ในการปกครองคณะสงฆ์ ให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยแก่พระภิกษุทั้งหลายในพุทธจักร อันเป็นที่ศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชน และเพื่อสืบทอดซึ่งพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนสถาพรสืบไป เมื่อมีความเหมือนย่อมมีความแตกต่าง ในระบบของวัฒนธรรม และประเพณีระหว่างชนชาติตะวันตกกับชนชาติไทย มีความแตกต่างในเรื่องการดำเนินชีวิตในสังคม โดยปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดว่า ฝ่ายชนชาติตะวันตกมีความเคารพในสิทธิส่วนบุคคลเป็นอย่างยิ่ง ไม่ปรารถนาให้บุคคลอื่นใดเข้ามากระทบสิทธิของตนแม้แต่น้อย เมื่อตนมีสิทธิตามกฎหมายเพียงใดก็อ้างสิทธิในกฎหมายไปเพียงนั้น และไม่ใช้สิทธิในกฎหมายเกินส่วนของตนที่มีอยู่ แต่การดำเนินชีวิตของสังคมไทยอาจเป็นไปได้ว่า ไม่นิยมการใช้สิทธิตามกฎหมายเท่าใดนัก โดยเฉพาะบุคคลในสังคมที่ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา มักจะได้รับการปลูกฝังจากผู้ใหญ่ มาตั้งแต่สมัยเด็ก ๆ จนกระทั่งเติบโต ให้เกิดความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ มีความเมตตา ให้รู้จักถ้อยซึ่งกันและกันเสียมากกว่านำกฎหมายเข้ามาบังคับใช้แก่คู่กรณี ลักษณะเช่นนี้ อาจส่งผลดีในส่วนของ การแสดงน้ำใจ ไม่หมายปองเอาแต่การใช้สิทธิของตนเพียงประการเดียว แต่ในบางกรณี จะเห็นได้ว่าบางครั้งก่อให้เกิดผลเสียต่อสังคมโดยรวมได้เช่นกัน โดยเฉพาะ ผู้นิยมใช้ระบบอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือพวกพ้องด้วยตนเอง เช่น การวิ่งเต้นช่วยเหลือผู้กระทำความผิดได้ หลุดพ้นจากการรับโทษ การนำตัวผู้ที่ไม่ได้กระทำความผิดมารับโทษแทนตัวผู้ที่กระทำความผิดจริงซึ่งเป็นพวกพ้องตนเอง การรับบุคคลเข้ามาทำงานโดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวเป็นหลัก โดยไม่ได้คำนึงถึง ความรู้ ความสามารถ และความเหมาะสมของผู้ที่เข้ามาทำหน้าที่ในตำแหน่งงาน เป็นต้น ถ้าหากว่าผู้บังคับบัญชาทั้งหลาย ไม่ว่าจะป็นหน่วยงานรัฐหรือเอกชนใด ๆ ก็ตาม ไม่เคารพการใช้สิทธิตามกฎหมาย คือ ทำให้เกิดการลดหย่อนผ่อนปรนในข้อบทกฎหมายเสียจนเกินไป จนเกิดวิกฤติศรัทธาต่อการบังคับใช้กฎหมายต่อสังคมส่วนรวม เกิดความลำเอียง สังคมหันกลับไปนิยมการบังคับบัญชาที่ลวนแต่เป็นพวกพ้องของตนเอง เกิดการแก่งแย่งแข่งขัน เอารัดเอาเปรียบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ใช้วิธีการทุจริตคอร์รัปชันอันนำมาซึ่งความเสียหาย กลายเป็นปัญหาที่ลุกลามในสังคม และแผ่ขยายสู่ระดับชาติ ทั้งที่หลาย ๆ ฝ่ายได้พยายามดูแลแก้ไข แต่ก็มีอีกหลายฝ่ายที่พยายามบ่อนทำลายชาติ โดยขาดสามัญสำนึกอยู่ตลอดเวลา บุคคลเหล่านั้นไม่ได้คำนึงถึงเลยว่าสักวันหนึ่งแผ่นดินไทยที่ตนเองและลูกหลานได้พักพิงอาศัย อาจจะมีลมมรสุมจนยากแก่การพยุงรักษาให้กลับฟื้นคืนสู่สภาพเดิมได้

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

ทั้งหมดนี้ จะเห็นว่า หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ที่ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายอาญา ตามมาตรา 2 นั้น เป็นหลักแห่งคุณธรรมที่ควรคงไว้สืบไป ไม่ควรแก้ไขให้กลายเป็นอื่น เพื่อความสงบสุขแก่สังคมไทย ยิ่งไปกว่านั้น ควรส่งเสริมหลักดังกล่าวแก่เยาวชนได้ศึกษาทำความเข้าใจให้ซึมซับแนวคิดโดยละเอียดลึกซึ้ง เพื่อประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้ระหว่างแนวคิดทางกฎหมายกับทัศนะทางพระพุทธศาสนา มีเมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ ไม่กลั่นแกล้งใส่ร้ายผู้อื่น มีหลักเบญจศีลเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ อนาคตเบื้องหน้าพวกเขาเหล่านั้น ล้วนเป็นกำลังหลักของประเทศชาติ จะเป็นผู้นำในด้านการปกครองที่มีความเป็นธรรม โดยจะไม่ตรากฎหมายฉบับใด ขึ้นมาตามอำเภอใจ และนำไปบังคับใช้กับผู้อื่น จนสร้างความเดือดร้อนแก่สังคมและประเทศ

ส่วนพุทธวินัยบัญญัติที่พอจะกล่าวเปรียบเทียบได้ว่าเป็น หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีพระวินัย อันเป็นหลักการของฝ่ายพุทธจักร โดยทั่วไปแล้วจะไม่มีบุคคลใดมีอำนาจในการแก้ไข ปรับปรุงได้อีก เนื่องจากพระพุทธเจ้าได้ทรงวางบทบัญญัติพระวินัยไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และคงความทันสมัยอยู่ตลอดมา ไม่ช้าหลัง แม้ช่วงเวลาจะผ่านมานานแล้วก็ตาม การปฏิบัติตามพระวินัยนั้น ผู้ที่จะหยั่งรู้ในการปฏิบัติได้อย่างแท้จริงว่ามีความสุขสงบเพียงใดนั้น คงต้องพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง หลักดังกล่าว ยังคงเป็นเรื่องที่ถูกจารึกไว้ในพุทธประวัติมายาวนาน เพื่อให้ชาวพุทธทั้งหลายได้รำลึกถึงความเป็นธรรมในการปกครองแห่งคณะสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระเมตตาคุณอนันต์อย่างสูง และน้อมนำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบตลอดไป ดังนั้น หลักทั้ง 2 ประการ ที่เกิดจากแนวคิด ทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายพุทธจักร จึงเป็นหลักคุณธรรมสากล เหมาะสมกับผู้ใช้อำนาจปกครองทั้งหลายได้นำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้เกิดความน่าเชื่อถือศรัทธา ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า “สพฺพํ รมฺหฺมํ สุขํ โทติ ราชา เจ โทติ รมฺมิโก” หมายถึง ถ้าผู้ปกครองทรงธรรม ประเทศชาติก็มีความสุข (ธรรมะไทย, ออนไลน์ : 1) เมื่อประเทศเป็นสุขก็นำความสันติไปสู่มวลมนุษยชาติสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการต่างประเทศ. (2551). **ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน**. กรุงเทพฯ : กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ.
- กิตติศักดิ์ ปรกติ. (2556). **การปฏิรูประบบกฎหมายไทยภายใต้อิทธิพลยุโรป** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- แก้ว ชิตตะขบ. (2549). **รวมวิชาการธรรมศึกษาชั้นตรี**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์. (2551). **คำอธิบายกฎหมายอาญาภาค 1** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : พลสยามพริ้นติ้ง (ประเทศไทย).
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ และทวีเกียรติ มีนะกนิษฐ. (2548). **คำถามและแนวคำตอบกฎหมายอาญา** (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ : จีรัชการพิมพ์.
- กำธร กำประเสริฐ และสุเมธ जानประดับ. (2549). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทยและระบบกฎหมายหลัก** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- คณิต ณ นคร. (2556). **กฎหมายอาญาภาคทั่วไป** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- จิตติ ติงศภัทย์. (2555). **กฎหมายอาญาภาค 1** (พิมพ์ครั้งที่ 11). นนทบุรี : ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- ธานี วรภัทร์. (2557). **หลักกฎหมายมาตรการบังคับทางอาญา**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- นภดล พลกุล. (2557). **สัมมนากฎหมายอาญา**. ชลบุรี : สัตตะบรรณ.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อูวรรณโณ. (2546, มกราคม - เมษายน). ศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540. **สถาบันพระปกเกล้า**. 1 (1), 1.
- ประชุม โฉมฉาย. (2555). **หลักกฎหมายโรมันเบื้องต้น** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน. (2550). **ตอนว่าด้วยพระวินัย**. กรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.
- พุทธศาสนสุภาษิต. (2558). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก [http : //www.dhammadham.org/proverb/proverbthai15.php](http://www.dhammadham.org/proverb/proverbthai15.php) (2015). [2558, ธันวาคม 25].
- พรเศรษฐี วุฒิปัญญาอิสกุล. (2556). **พระพุทธศาสนากับการพัฒนาการเมืองการปกครองของไทย**. เอกสารประกอบการบรรยาย. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2557). **นิติศาสตร์แนวพุทธ** (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- _____. (2557). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์** (พิมพ์ครั้งที่ 22). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

หลักไม่มีความผิด ไม่มีโทษ โดยไม่มีกฎหมาย ตามประมวลกฎหมายอาญา เปรียบเทียบพุทธวินัยบัญญัติ

- พระวินัยปิฎก. (2525). **มหาวิภังค์ปฐมภาคและอรรถกถา เล่ม 1 ภาค 1** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- _____. (2525). **มหาวิภังค์ปฐมภาคและอรรถกถา เล่ม 1 ภาคที่ 2** (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ภุณณัช รัตนชัย. (2558). **หลักการของเบญจศีลที่มีอิทธิพลต่อประมวลกฎหมายอาญา : กรณีศึกษาว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับชีวิตและความผิดเกี่ยวกับทรัพย์**. รายงานวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- วินัย ล้าเลิศ. (2542). **กฎหมายอาญา 1** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรพล ไตรเวทย์. (2550). **การร่างประมวลกฎหมายในประเทศสยาม**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- แสวง บุญเฉลิมวิภาส. (2551). **หลักกฎหมายอาญา** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- _____. (2554). **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย** (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- แสวง อุดมศรี. (2546). **พระวินัยปิฎก 1 ว่าด้วยมหาวิภังค์หรือภิกขุวิภังค์**. กรุงเทพฯ : ประยูรวงศ์พรินท์ติ้ง.
- หยุด แสงอุทัย. (2556). **กฎหมายอาญาภาค 1** (พิมพ์ครั้งที่ 21). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อภิรัตน์ เพ็ชรศิริ. (2556). **ทฤษฎีอาญา** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- อำนวยการ ยัสโยธา. (2531). **กระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในพระไตรปิฎก - การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ**. รายงานวิจัยภาควิชาปรัชญาและศาสนาคณะวิชามนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ สงขลา : วิทยาลัยครูสงขลา.